

Sveriges
lantbruksuniversitet

Ida Lindell

Trädgårdsingenjörsprogrammet-design

Gymnasieskolans utemiljö ur ett elevperspektiv

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsutveckling
Självständigt arbete vid LTJ- fakulteten, SLU
Alnarp, 2011

Gymnasieskolans utemiljö ur ett elevperspektiv
Självständigt arbete vid LTJ- fakulteten, SLU

Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare: Ida Lindell

Titel: Gymnasieskolans utemiljö ur elevens perspektiv

Engelsk titel: High school grounds from the pupil's perspective

Område: Landskapsutveckling

Program: Trädgårdsingenjörsprogrammet-design

Nyckelord: elevdeltagande, gymnasieskolgård, Tessinskolan

Handledare: Märit Jansson SLU, LTJ - Fakulteten, Landskaputveckling

Examinator: Gunilla Lindholm SLU, LTJ - Fakulteten, Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0652

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsdesign

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Innehåll

FÖRORD	4
ABSTRACT	5
SAMMANFATTNING	5
INLEDNING	6
BAKGRUND	6
SYFTE OCH AVGRÄNSNINGAR	8
AVGRÄNSNINGAR	8
BARN OCH UNGDOMARS INFLYTANDE	9
ICKE-MEDVERKANDE	10
MEDBESTÄMMANDE	10
BARN OCH UNGDOMARS INFLYTANDE I PRAKTIKEN	11
ÖREBRO	11
BOTKYRKA	12
BETYDELSEN AV GRÖNA SKOLGÅRDAR	13
MATERIAL OCH METOD	14
MÖTE OCH DISKUSSION	14
ANALYS	14
WORKSHOP	14
KONCEPT	14
GESTALTNINGSFÖRSLAG	14
METODERNA – HUR GICK METODERNA TILL?	15
MÖTE OCH DISKUSSION	15
ANALYS	15
WORKSHOP	15
KONCEPT	16
GESTALTNINGSFÖRSLAG	16
RESULTAT - VAD KOM JAG FRAM TILL GENOM METODERNA?	17
MÖTE OCH DISKUSSION	17
ANALYS	19
WORKSHOP	21
KONCEPT	23
GESTALTNINGSFÖRSLAGET	24
VÄXTLISTA	28
DISKUSSION	29
HUR FUNGERADE METODERNA, KUNDE JAG HA GJORT NÅGOT ANNORLUNDA?	29
HUR VÄL HAR DET FUNGERAT ATT FÅ UNGDOMARNA DELAKTIGA I DET HÄR PROJEKTET?	30
SLUTSATSER - VAD HAR JAG LÄRT MIG AV MITT PROJEKT?	31
KÄLLOR OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32

Förord

Detta kandidatarbete är skrivet på uppdrag av Nyköpings kommun där man önskade sig ett gestaltungsförslag till en av innergårdarna på Tessinskolan i Nyköping. Kandidatarbetet som är skrivet på C-nivå omfattar 15 högskolepoäng och är skrivet inom trädgårdsingenjörsprogrammet med inriktning mot design vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp.

Jag vill rikta ett särskilt tack till trädgårdsmästare Pat Radestedt på parkförvaltningen i Nyköpings kommun som delgav mig detta uppdrag samt förvaltaren Mikael Karlsson för mötet och informationen jag fick på Tessinskolan. Jag vill också tacka min handledare Märith Jansson som varit ett stort stöd i litteraturletandet. Jag vill särskilt tacka de elever som deltog i workshopen, utan er hade det aldrig blivit något designförslag. Jag vill också framföra ett stort tack till Susanne Fragoulis Andersson och Tessinskolan för vänligt mottagande av projektidé och lån av material till workshopen. Sist men inte minst, ett varmt tack till Ove Frank för att du ännu en gång ställer upp och hjälper mig med bearbetning av mina texter!

Datum

Ida Lindell

Abstract

The essay is written at the request of Nyköping municipality park management by Pat Radestedt who wanted a design proposal for one of the five courtyards at the Tessin School in Nyköping. The Tessin School is located 2 miles from the center of Nyköping and the school houses approximately 900 students. To make a design proposal for the courtyard that lies at the canteen I decided from the outset that I wanted to take some of the Tessin School Students' opinions and wishes regarding their own outdoor spaces. I had a workshop with eight students from the arts program with the image orientation in which they had to draw and tell them what they wanted to do in the courtyard. The outcome of the workshop, I used to move forward in my future work with a concept that fit into the environment, we then apply it in my final design proposal. To find out more about what impact green school environments have on children and young people's learning and what are the theories that serve children and adolescents have a responsibility in the community planning work I have also made a literature review. The final result was my final design proposal based on the students and the trustee's desire for a more pleasant and efficient maintenance courtyard.

Sammanfattning

Arbetet är skrivet på uppdrag av Nyköping kommuns parkförvaltning genom Pat Radestedt som önskade ett gestaltungsförslag till en av de fem innergårdarna på Tessinskolan i Nyköping. Tessinskolan ligger 2 km från Nyköpings centrum och skolan rymmer cirka 900 elever. För att göra ett gestaltungsförslag till den innergården som ligger vid matsalen beslutade jag mig redan från början att jag ville ta del av Tessinskolans elevers åsikter och önskemål gällande deras egen utemiljö. Jag hade en workshop med åtta elever från det estetiska programmet med bildinriktning där de fick rita och berätta vad de ville göra på innergården. Resultatet av workshopen använde jag mig sedan av för att gå vidare i mitt fortsatta arbete med ett koncept som passade in i miljön för att sen applicera det i mitt slutliga gestaltungsförslag. För att ta reda på mer om vad gröna skolmiljöer har för påverkan på barn och ungdomars inlärning samt vad det finns för teorier om att delge barn och ungdomar ett ansvar i samhällets planeringsarbeten har även en litteraturstudie gjorts. Det slutliga resultatet blev mitt färdiga gestaltungsförslag som bygger på elevernas och förvaltarens önskemål om en mer trivsamt och skötselvänlig innergård.

Inledning

Bakgrund

Tessinskolan är en gymnasieskola som är belägen cirka 2 km från staden Nyköpings centrum. Skolan byggdes 1969 och eleverna som gick humanistisk, samhällsvetenskaplig och ekonomisk linje flyttades från det gamla läroverket Nicolaiskolan till Tessinskolan 1970. Genom åren har skolan utökats och idag rymmer där åtta olika inriktningar med totalt 900 elever.

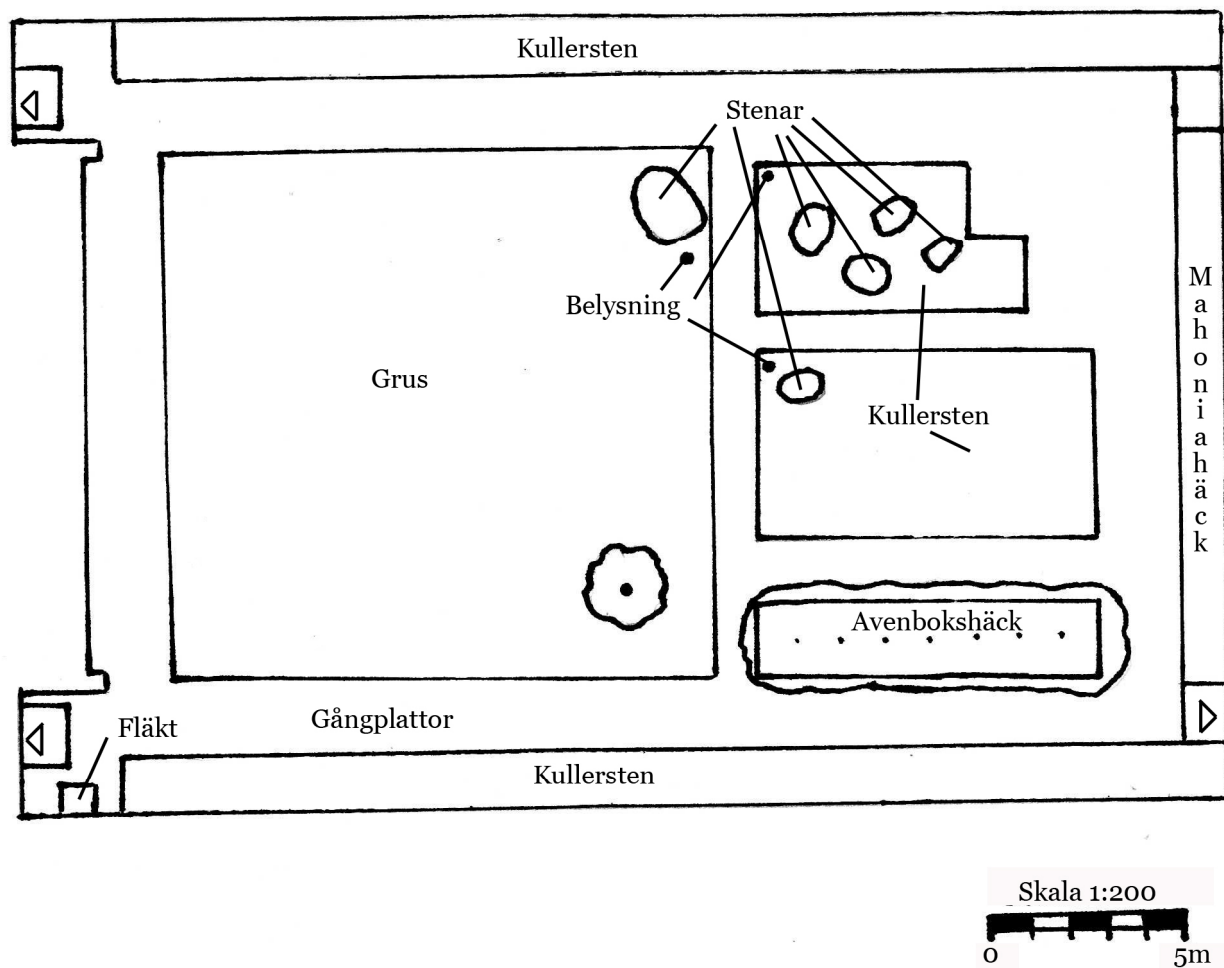
Byggnaden som är i ett plan rymmer fyra större atriumgårdar och en mindre. Ingen av gårdarna utnyttjas idag av elever och lärare på det sätt det skulle kunna göras, en av innergårdarna kan bara beträdas genom ett lärarrum och en annan är helt låst. Tessinskolan har även ett stort område kring skolbyggnaden men inte heller det används i så hög grad av elever eller lärare. En bidragande faktor till det kan vara att miljön inte känns tilltalande och att området kring skolan saknas en känsla av rumslighet. Skötseln utförs inte med någon tydlig målbild eftersom det verkar saknas resurser för att utveckla skolgården och att de ansvariga på kommunen inte har haft tid att prioritera den tillsammans med annat underhållsarbete. Det saknas även tillgänglighet i form av sittplatser. Denna skola har åtminstone förmånen att ha stora grönytor på skolområdet, där andra gymnasieskolor inte alls har möjligheten att ha en utemiljö.

Problematiken känns igen från många gymnasieskolor runt om i landet. Utemiljön utnyttjas inte och ingen känner någon större lust till att vistas där på grund av att den inte sköts som det skulle kunna göras. Bidragande faktorer kan också vara att eleverna själva inte har möjlighet att påverka sin egen skolmiljö eller regelbundet delta i skolmiljöns utformning samt att gymnasieskolornas skolgårdar inte verkar prioriteras i lika hög grad som grundskolornas.

Många skolor har elevråd och klassrepresentanter som diskuterar skolfrågor men sällan berör det utemiljön på skolan. Det är inte heller alla skolor som sköter sina utemiljöer själva utan istället läggs dessa uppgifter ut på entreprenad eller på kommunen. Det kan vara svårt att föra en diskussion när skolans utemiljö sköts av en utomstående part.

Att Tessinskolans utemiljö blev intressant för mig grundar sig i att jag själv varit elev på skolan. Innergårdarna användes inte heller då, varken av elever eller lärare. Som elev var jag inte medveten om min rätt till deltagande och att jag själv kunde vara med och påverka hur skolans fysiska utemiljö skulle utformas. Det var inte heller någon som frågade oss elever om det fanns något intresse av att delta. Att jag själv inte visste om detta gör det

ännu viktigare för mig idag som studerande till trädgårdsingenjör att kunna hjälpa ungdomarna på Tessinskolan att ta plats i samhället och börja det med att påverka sin skola.

Figur 1 Nuläges plan för innergården vid matsalen (13 april 2011).

Syfte och avgränsningar

Syftet med detta arbete är att utforma ett gestaltningsförslag till en av Tessinskolans fem innergårdar som baseras på elevernas önskemål och behov. Syftet med att involvera gymnasieungdomarna i workshopen är dels att göra dem mer delaktiga för deras egen skull och dels att använda elevernas kunskap om deras situation och behov för att skapa ett bättre gestaltningsförslag.

Avgränsningar

Gestaltningsförslag har endast tagits fram till en av de fem innergårdarna på skolan. Jag har även begränsat elevernas deltagande till att omfatta en workshop med åtta elever eftersom tiden för detta arbete inte skulle ha räckt till om alla Tessinskolans elever skulle ha deltagit. De åtta Tessinelever som deltagit i workshopen kan dock inte representera vad alla elever på Tessinskolan har för åsikter angående innergården.

Barns och ungdomars inflytande

För att ta reda på mer om barns och ungdomars deltagande i samhällsplaneringen och vad det har för betydelse har jag i det här kapitlet gjort en litteraturstudie om ämnet.

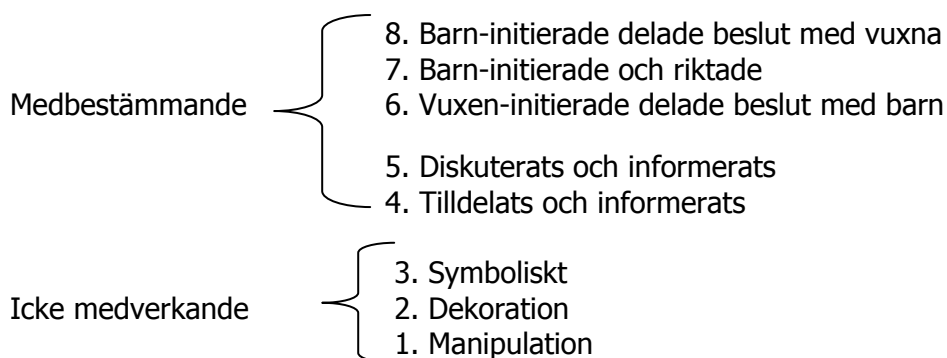
När unga ges möjlighet att delta i samhällets utveckling kan man uppnå flera positiva effekter. Ungdomar utvecklas genom ett socialt och aktivt deltagande. Att få vara med och påverka sin fysiska miljö stärker ungdomars självkänsla och får dem att växa genom sitt inflytande i samhället (Barnombudsmannen 2008). Genom att ungdomar aktivt deltar i samhällsplaneringen kan dessutom samhället anpassa sig efter vad ungdomarna tycker och vad som passar dem.

Det finns ingen lag som säger att man måste vara en viss ålder för att få vara med och ha en åsikt, snarare tvärtom. I barnkonventionen artikel 12 står det skrivet att varje barn har rätt att uttrycka sin egen åsikt i alla frågor som berör denne. Likaså beskrivs det i plan- och bygglagen att varje enskild medborgare har rätt till att fritt delta i samhällsplaneringen och inte heller här finns någon beskriven ålder på hur gammal man måste vara för att ha dessa rättigheter (Boverket 2000).

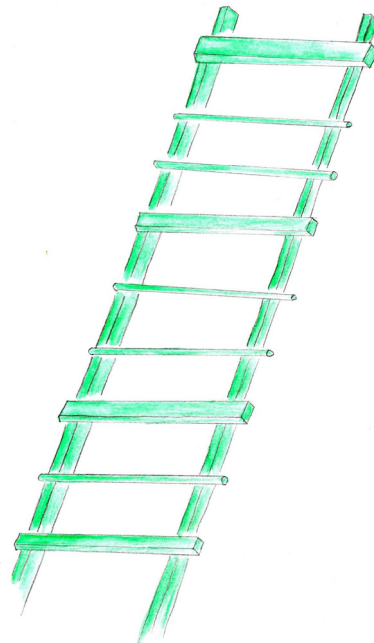
Att involvera skolelever i utformningen av den fysiska miljön kräver mycket tid och engagemang men lönar sig i längden. Elever som själva har fått vara med och planera sin skolmiljös utformning trivs också bättre i skolan. Trivs eleverna ökar dessutom deras inlärningsförmåga (Berglund Snodgrass. 2010).

Det finns också teorier som kategoriserar barns deltagande. Bland annat en teori av Francis och Lorenzo (2002) som beskriver barns inflytande på sju olika sätt. I alla sju steg har barnen en roll i deltagandeprocessen men med olika hög grad, från initiativtagande till aktivt deltagande. En teori som jag har valt att använda mig av i det här arbetet är "Arnsteins steg" (Arnstein 1969), en teori om människors inflytande i samhället. Stegen som består av åtta steg har illustrerats och anpassats efter barn i olika åldrar på olika sätt i den litteratur jag studerat. Alla utgår ifrån samma grundtanke efter Sherry Arnsteins teorier kring medborgarnas delaktighet i planeringsprocessen som hon presenterade 1969 men som fortfarande är lika aktuell idag.

Jag har valt att utgå från den tolkning som gjorts av Arnsteins teori från Boverket som gjordes år 2000 i "Unga är också medborgare" samt "Ladder of young people's participation" av Hart (1992)

Figur 2 En sammanställning av "Arnsteins steg" och "Ladder of young people's participation" av Roger A Hart (1992)

Icke-medverkande

Manipulation kan beskrivas då barn bjuds in att delta i ett projekt på de vuxnas villkor.

Barnen saknar i de flesta fall erfarenheten och det ordförråd som krävs för att kommunicera på detta sätt och de vuxna lyssnar inte på vad barnen har att säga eller bortser helt från deras argument. En annan typ av icke medverkande är det som i det här fallet kallas för "dekoration", som exempel kan beskrivas då barn inbjuds att delta i ett projekt utan att veta syftet med deras deltagande. Som att dela ut ballonger med reklam till barn, där barnen sprider reklamen utan att vara medvetna om budskapet. Den tredje nivån på stegen som i det här fallet beskrivs som symboliskt deltagande innebär att barnen får information om vad som kommer att utföras, till exempel en ombyggnation av deras skolgård, men att detaljplanen redan är bestämd och möjligheten till att ändra någonting är ytterst liten. Man söker i detta steg ett godkännande från barnen men bryr sig föga om ifall man får det eller inte.

Medbestämmande

I den fjärde graderingen på stegen informeras barnen innan processen till ett projekt satts igång. Barnen får alltså från början medverka i projektet. Om förhållningssättet till dem inte tas i anspråk av projektledaren och barnens idéer läggs åt sidan faller principen om barns deltagande. För att uppnå en högre nivå på stegen krävs att man jobbar på ett pedagogiskt sätt med barn och att man låter det ta den tid som behövs. Om inte projektledaren eller planeraren har erfarenhet av pedagogik kan det vara bra att ta hjälp av någon som dagligen arbetar med barn som till exempel en lärare eller fritidspedagog. Höga krav ställs på de inblandade i den femte nivån, både på barn och vuxna. Men för att det ska leda till ett genomförbart projekt måste dessa krav vara anpassade efter åldersgrupp och de deltagandes förmåga. I det sjätte steget gäller det att hålla kvar vid det man lärt sig i det femte, att anpassa information och sysselsättning till barnens förmåga och att möta barnen

på ett sätt som de är vana vid, till exempel genom lek eller kreativa övningar. Målet är att få de vuxnas budskap att bli förståeligt även för barnen. För att uppnå de två högsta nivåerna krävs det en ömsesidig respekt mellan barn och vuxna samt att kompromissa, dela idéer och beslut. I dessa nivåer av deltagande kan det även vara barnen som är initiativtagare och att de i samråd med de vuxna har en bestämmande roll genom hela processen, från idé till färdig produkt.

Barns och ungdomars inflytande i praktiken

Det kan vara svårt för barn och ungdomar att ta aktiv del i samhällsplaneringen eftersom de processer som styr den inte är anpassade för dem. Man kan inte heller kräva att barn och ungdomar söker upp den informationen själva utan möjligheten för dem att delta beror helt på hur de involveras av de vuxna. Som i detta exempel när en skolas utemiljö ska förnyas måste en samordnare för projektet se till att de som påverkas av förändringen informeras om vad som ska ske och på ett så tidigt stadium som möjligt informera barn och ungdomar på ett sätt som är lätt att förstå för dem. Man måste även besöka ungdomarna där de befinner sig till exempel i skolan, fritidsgården eller där de uppehåller sig på sin fritid och på ett pedagogiskt sätt informera och diskutera med dem. Att involvera barn och ungdomar i utformningen av ett område är en lång process som kräver mycket tålamod och tid (Boverket 2000). Det är troligtvis den avgörande faktorn till att dagens samhälle byggs efter vuxnas förslag och att det sällan ges utrymme för barn och ungdomar att få vara med och uttrycka sin åsikt.

På flera platser i landet har man insett vikten av att involvera barn och unga i samhällsplaneringen. På barnombudsmannens hemsida (Barnombudsmannen, 2008) finns flera exempel på sådana fall där man har tagit vara på barnens kunskap om den egna fysiska miljön för att skapa en bättre tillvaro för dem.

Örebro

Ett av dessa exempel finns i Örebro där man har låtit förskolebarnen ta plats i det dagliga planeringsarbetet (Barnombudsmannen, 2008). Projektet startades år 2001 på initiativ av forskaren Elisabeth Arnér vid Örebro Universitet. Under Arnérs ledning började man med projektet på tre förskolor i Örebro kommun. Under projektets gång spred sig erfarenheter och arbetssättet anammades av andra förskolor i kommunen.

Projektet innebär att förskolelärarna avsatte fem timmar i veckan för att tillsammans med barnen läsa om och diskutera vardagliga situationer i texter som rör demokrati och

inflytande. Ett seminarium anordnades varje vecka under en tvåårsperiod där de fortlöpande samtalen har haft en stor betydelse för förskolans utveckling och framsteg i bemötandet av barnen.

Men det var inte bara barnen som visade goda resultat. Även de vuxnas sätt att arbeta förändrades då man genom diskussionen och den ökade förståelsen för barnen kunde pröva nya arbetssätt i pedagogiken.

En av uppgifterna som förskolelärarna tilldelades var att lära sig att använda barnens initiativ på ett helt annat sätt än man tidigare hade gjort. Förskolelärarnas arbete förändrades helt under denna process då de lärde sig att, istället för att leda och organisera barnen, inspirera och skapa nya möjligheter för barnens inflytande.

Det som visade sig vara det viktigaste i projektet var barnens tillit till de vuxna som i sin tur skapar en god relation dem emellan. Barn ger respekt när de bemöts av detsamma, vilket leder till att de blir mer inspirerade och tar ansvar för sina handlingar på ett tydligt sätt.

Det var inte bara i klassrummet som skillnaden syntes, även på förskolegården utvecklades barnens förhållningssätt till varandra genom att barnens lekar blev mer ingående och sammanhållningen ökade. Även personalen märkte skillnad då de såg att det pedagogiska arbetet gjorde en tydlig positiv skillnad och trivseln bland förskolelärarna ökade.

Botkyrka

Ett annat exempel där man inte tar avstånd ifrån vad barn och ungdomar tycker är i Botkyrka där man har en heltidsanställd barnombudsman i kommunen (Barnombudsmannen 2009). Den lokala barnombudsmannen arbetar som en länk mellan beslutsfattare och barnen, och kan ifrågasätta nya utformningsförslag och omreglering i kommunen utifrån ett barn- och ungdomsperspektiv, vilket ger barnen och ungdomarna en möjlighet att påverka sin samhällssituation.

Som barnombudsman har denne också i uppgift att skapa dialog mellan barn och beslutsfattare samt att informera alla som arbetar med barn och ungdomar om barnkonventionen och dess innebörd men även att göra barnen själva medvetna om sina rättigheter att påverka och delta i samhällets utveckling.

Betydelsen av gröna skolgårdar

För att förtydliga hur viktigt det är med gröna miljöer i barn och ungdomars vardag vill jag här påvisa några positiva effekter av en grön skolgård.

Mycket forskning har gjorts på barns behov av en stimulerande utemiljö för att öka koncentrationen och inlärningsförmågan (Björklid, 2005). När det gäller gymnasieungdomar så är den gröna miljön minst lika viktigt. Många gymnasieskolor som byggs idag saknar helt en utemiljö att vistas i och enligt Rodney H. Matsuokas doktorsavhandling (Matsuoka 2008) påverkar detta ungdomarna på ett negativt sätt. Han beskriver också att en grön utemiljö minskar vandaliseringen och höjer ambitionsnivån hos elever och inställningen till att studera vidare på högskola och universitet ökar på grund av detta. En grön och trivsamt utemiljö stärker också inlärningsförmågan och ökar kreativiteten, vilket leder till ett förbättrat studieresultat (Berglund Snodgrass, 2010).

Skolor drabbas generellt av vandalisering, något som skulle kunna minska med ett ökat elevdeltagande i planeringen och utformningen av skolans utemiljö. Vandalisering skulle då inte bara påverka skolan utan även eleverna själva genom att de ogärna förstör något som de själva har varit med att skapa. Om eleverna har bidragit till att skolmiljön är trivsamt kan de istället känna delaktighet och vara stolta över sin skola (Boverket 2000).

Material och metod

De metoder jag har använt mig av är diskussion/möte, analys, workshop, koncept för att slutligen komma fram till min gestaltning. Dessa metoder kommer i texten nedan att beskrivas.

Möte och diskussion

För att få information om Tessinskolan och dess förutsättningar hade jag flera möten med personer som varit delaktiga i mitt projekt.

Analys

I ett besök på Tessinskolan gjordes en analys av innergården vid matsalen samt en växtinventering. Jag mätte även upp hela innergårdens yta samt dokumenterade platsen med hjälp av fotografier. Jag tittade även på platsens geografiska läge och markstruktur.

Workshop

De elever som deltog i workshopen var åtta ungdomar som läser första året på estetiska bildprogrammet på Tessinskolan. Att se till alla Tessinskolans elevers önskemål för innergården hade klart varit det bästa i det här sammanhanget, men skulle ha gjort arbetet alldeles för tidskrävande. Därför valde den ansvarige bildläraren (Susanne Fragoulis Andersson) ut denna grupp elever som får företräda alla Tessinskolans elever. I workshopen fick eleverna två och två tillsammans rita förslag på hur de ville att innergårdarna ska utformas samt att de fick motivera sina idéer. Detta gjordes för att jag på bästa sätt skulle kunna applicera elevernas förslag på det slutliga gestaltungsförslaget.

Koncept

Utav min egen analys, mötena med förvaltaren och bildläraren samt materialet som jag fick efter elevernas workshop arbetades ett koncept fram. Mycket av tiden i koncept processen lades på att skissa fram ett slutligt förslag. För att hitta ett tydligt koncept har jag haft i åtanke vad Susanne (bildläraren) nämnde om att innergården skulle vara inspirerad av Japan eller Kina.

Gestaltungsförslag

Resultatet av mina metoder blev det slutliga gestaltungsförslaget som är min tolkning av elevernas idéer och förvaltarens önskemål. Förslaget har jag kompletterat med en växtlista med asiatiska växter eftersom de var det koncept som jag valde att använda. Med hjälp av växtlistan blir det också lättare att anlägga förslaget om det skulle bli aktuellt i framtiden.

Metoderna – hur gick metoderna till?

Möte och diskussion

Jag träffade Susanne Fragoulis Andersson i Tessinskolans bildsal för att diskutera vilka elever som skulle passa att utföra workshopen med. Susanne som har elever från olika inriktningar på skolan tyckte att vi skulle få med elever som har visat ett stort kreativt engagemang på lektionerna eftersom dessa elever säkerligen skulle kunna göra ett bra resultat. Vilken grupp elever som skulle delta i workshopen valde Susanne vid ett senare tillfälle och meddelade mig några dagar innan workshopen.

För att få veta mer om skolbyggnaden och dess utemiljö anordnades ett möte måndagen den 11 april på Tessinskolan mellan mig, förvaltaren Mikael Karlsson och Pat Radestedt som jobbar på parkavdelningen i Nyköpings kommun. Vi tittade på entréerna till Tessinskolan samt de fem innergårdarna som finns inuti byggnaden. I mötet och diskussionen med förvaltaren och kommunens parkförvaltning fick jag deras version av innergårdarna samt problematiken med att de ligger innerslutna i byggnaden.

Analys

Under min analys av platsen fick jag uppgifter om innergårdens storlek och vad som finns där och hur det ser ut idag. Jag mätte upp innergårdens yta och tittade på innergårdens markstruktur, geografisk läge och vädersträck. De uppgifter jag fick blev den ståndort jag måste förhålla mig till och något som jag tar med mig vidare i mitt koncept.

Workshop

Workshopen inleddes med att jag presenterade mig för eleverna: fyra flickor och fyra pojkar. Jag berättade vem jag är, min bakgrund och hur det kommer sig att jag jobbar med det här projektet. Jag beskrev även vad deras bidrag betyder för den här studien och hur viktigt jag tycker att det är att de får bidra med sina åsikter och tankar om skolans utformning. Jag tog med mig eleverna ut på innergården som ligger i anslutning till matsalen för att de skulle få en uppfattning om hur stor yta det handlade om eftersom de tidigare aldrig hade varit på någon av innergårdarna. När vi befann oss ute på gården ställde jag en del frågor till eleverna angående utseendet och funktionen på innergården.

När vi kom tillbaka in i klassrummet igen delades eleverna in i fyra grupper med en pojke och en flicka i varje grupp. Indelningen gjordes för att bryta deras vanliga rutiner och få dem

att jobba med någon de inte brukar. Jag hoppades att på detta sätt få dem att prata mer med varandra eftersom att de hamnat med en person de inte känner lika väl som om de hade arbetat med sin bästa kompis. De fick varsitt papper, färgade tuschpennor och papper, saxar och lim. I uppgiften fick de 45 minuter att rita det som de vill använda gårdarna till och under tiden skrev jag upp de saker som de sagt ute på gården på tavlan.

Under workshopen gick jag runt och försökte vägleda eleverna till att motivera vad de ritat utan att på något sätt begränsa eller styra dem åt något håll. Jag ville att de skulle skriva en liten kommentar eller ett ord som beskrev det som de hade ritat för att jag på bästa och ärligaste sätt skulle kunna tolka deras idéer i mitt gestaltungsförslag som grundar sig i det eleverna gjorde i workshopen. Innan workshopen avslutades bad jag dem även att ge ett namn till sina förslag. Samt att namnet skulle innerhålla den känslan som eleverna ville att man ska ha när man befinner sig på innergården. Alla grupper gjorde detta utom en grupp som tyckte det var svårt att ge den ett namn.

Innan lektionen avslutades bad jag eleverna redogöra hur vandaliseringen ser ut på skolan.

Koncept

Efter workshopen med eleverna fick jag material att fortsätta med mitt arbete. För att komma fram till ett koncept så skissade jag på olika förslag där både elevernas och förvaltarens önskemål samspelade. Jag hade även i åtanke vad Susanne sa om att skolbyggnaden skulle vara inspirerad av Japan eller Kina. Det jag fick av mitt koncept tog jag sedan med mig till mitt arbete med gestaltungsförslaget.

Gestaltungsförslag

Den slutliga gestaltningen bygger på det jag fått fram av mina metoder analys, möte/diskussion och koncept. Jag har framförallt gjort mitt bästa för att resultatet ska spegla elevernas idéer men samtidigt vara intressant ur ett skötselperspektiv efter förvaltarens önskemål. Ur mitt koncept växte ett tema fram som jag har arbetat vidare med i gestaltungsförslaget. Temat är Asien och det är från denna världsdel jag har hämtat växtmaterialet. Eftersom innergårdens yta endast är 30 x 20 meter har jag tagit hjälp av inspirationsbilder för att hitta en passande form till innergården för att utnyttja ytan i på bästa sätt.

Resultat - Vad kom jag fram till genom metoderna?

Möte och diskussion

Susanne valde en grupp elever som går det första året på estetiska programmet med bildinriktning. Under vårt möte pratade Susanne och jag också om skolgårdens fysiska miljö och Susanne tyckte att det är synd att det ser ut som det gör. Hon trodde att den låga prioriteringen av gårdarna beror på omstruktureringar som planeras i skolorna och att eventuellt de två stora gymnasieskolorna i Nyköping planerar att slås ihop till ett stort gymnasium.

Susanne berättar att hon har hört att Tessinskolans arkitektoniska utseende och innergårdarna är inspirerade av Japan eller Kina. Hon har inga uppgifter som bekräftar detta och det är inget kommunens parkförvaltning hittar några uppgifter om. När man befinner sig på innergårdarna kan man inte heller se tydliga tecken på detta utom möjligen stenarna på innergården som kan liknas vid en japansk klippträdgård, eller att man använder mycket sten och grus i asiatiska trädgårdar.

Tillsammans med förvaltaren Mikael Karlsson och Pat Radestedt på kommunens parkförvaltning började vi titta på en av Tessinskolans entréer och Pat berättade hur det en gång såg ut. Idag syns bara spår av det hon beskriver. Skötseln är inte prioriterad kring skolan och det är i hög grad en nedgången utemiljö som ungdomarna vistas i.

Figur 3 Bilden visar Tessinskolans område, dock har bostadsområdet på vänstersida utökats sen bilden togs. (Källa eniro.se)

Vi gick vidare till den första innergården som ligger vid skolans aula. (Figur 3, nordöst) "Den här var jag med och rustade upp för 15-20 år sedan" säger Pat "och den ser ju ganska hyfsad ut". Dock skulle innergården behöva sig en rejäl uppfräschning, men som Pat säger så är det den innergården som ser bäst ut av de fem som finns på Tessinskolan. Vi gick vidare och tittade på ytterligare tre innergårdar innan vi kom fram till den femte och sista innergården som ligger vid matsalen (Figur 3, nordväst).

Mikael tyckte att det är den innergården som ska prioriteras eftersom det är den som har potential att användas mest av både lärare och elever. Innergården ligger nämligen i anslutning till skolans matsal där alla elever och även en del lärare äter sin lunch.

Pat trodde att prydnadsapeln som finns på innergården planterades där till minne av en bortgången tidigare elev på Tessinskolan (Radestedt 2011). Det visade sig slutligen att trädet planterats där till minne av Anna Lindh.

Vi diskuterade vad som skulle platsa på innergården och Mikael berättade lite om problematiken kring gårdarna. "Det går till exempel inte att ha gräsmatta som måste klippas kontinuerligt eftersom tillgängligheten på innergården är begränsad". Mikael såg också en fördel med att ha växter som inte kräver så mycket vattning. Hans önskan var att växterna på platsen ska klara sig själva i så stor utsträckning som möjligt.

Analys

I min analys mätte jag upp gården som är cirka 30 x 20 meter.

Gården ligger i Nord/sydlig riktning och större delen av gården är solexponerad under dagen och en mindre del är skuggad. Eftersom det är husväggar kring hela innergården så är det relativt vindstilla, vilket bidrar till ett varmt klimat.

Det går en plattlagd gång runt hela innergården och utanför plattorna finns en rad med kullersten ca 1,5m bred. I mitten finns en fyrkant med grus och flyttbara bänkar. Tre gatlyktor sticker upp i mitten av gården men dessa används inte, intill dem ligger några stora stenbumlingar.

På gården som ligger i anslutning till matsalen finns idag en vildvuxen avenbokshäck som inte har beskurits på länge. Längs ena kortsidan i den skuggiga delen växer en mahoniahäck som är väldigt gles och tråkig men fyller en viktig funktion eftersom den är städsegrön och ger liv åt gården under hela året. Förutom detta finns en liten prydnadsapel som är placerad i mittenområdet. Trädet är planterat där till minne av Anna Lindh som var bosatt i Nyköping då hon avled 2003.

Figur 4 Bilden visar hur innergården i anslutning till matsalen ser ut idag.

Det saknas rumslighet för att orientera sig på innergården och någon form av tak för att få skydd mot den öppna himlen, vilket gör den väldigt tom och tråkig. Eftersom skötseln inte är högt prioriterad i dagsläget och eftersom gården inte används av lärare och elever i så hög grad har gångplattorna blivit täckta med mossa. Platsen känns utsatt och exponerad med alla fönster kring husfasaden och det finns ingen plats på innergården där man inte syns.

Figur 5 Visar mahoniahäcken, sedd inifrån skolbyggnaden. **Figur 6** visar den södra delen av gården, sedd från mitten av innergården.

Workshop

Eleverna visste redan innan mitt besök vad lektionen skulle handla om och de var väldigt ivriga med att berätta att de ville ha en damm på innergården. I alla fyra förslag jag fick fanns det också en damm inritad. Jag funderade lite på varför de önskade sig just en damm och det svaret de kom fram till var att en damm är något rogivande och något fint att titta på förutsatt att den sköts kontinuerligt.

Jag ställde sedan lite frågor till eleverna kring användandet av innergårdarna och det visade sig att ingen av eleverna i den utvalda gruppen någonsin hade varit ute på någon av gårdarna. Anledningen till det var att dessa elever som går första året på det estetiska programmet med inriktning mot bild oftast har sina lektioner i en nyare byggnad som kallas för "Estethuset".

Vi gick ut till den innergård som ligger i anslutning till matsalen. Som är den innergården som det färdiga gestaltungsförslaget ska appliceras på. När vi befann oss ute på innergården frågade jag eleverna vad de tyckte om den. Samtliga elever tyckte att den såg tom och tråkigt ut, att buskarna såg döda ut och att innergården inte är speciellt tilltalande just nu. Eleverna sa att om innergården skulle vara finare skulle de kunna tänka sig att vara i byggnaden mer än vad de är idag. Diskussionen ledde vidare till vad de skulle vilja använda gårdarna till och eleverna föreslog fler bänkar för att man ska kunna sitta och läsa eller studera. Eleverna ville också kunna utnyttja gården till att kunna äta sin lunch utomhus eller att kunna sitta vid ett bord och spela sällskapsspel. De ville att det skulle finnas en fin stämning ute på gården så att de kan sitta där och umgås med sina kompisar, sola eller bara ta det lugnt.

Vi diskuterade även kring vandalisering på skolan vilket eleverna själva inte märkte något av förutom att det klottras en del på flera olika ställen i skolbyggnaden. Däremot berättade de att det inte fanns klotter i det så kallade "Estethuset" som de ofta befinner sig i. "I Estethuset har vi fått ett klotterbord som alla får rita och skriva så mycket man vill på, därför gör man det där och ingen annanstans." sa eleverna.

Efter workshopen fick de fyra grupperna redovisa för varandra vad de ritat och under tiden ställde jag frågor om hur de har resonerat när de hade valt vad de skulle rita. Samtliga grupper ritade en damm och motiverade det med att det är rogivande med att höra porlande vatten samt att det är något fint att titta på. Alla fyra grupper hade också valt att rita träd och buskar, sittplatser, klotterplank och någon typ av gunga. Alla grupper ritade även in gräs och markplattor samt någon typ av solskydd. Många av eleverna säger också att de vill ha mindre grus eller inget grus alls på gården eftersom det är jobbigt att gå på och hamnar där det inte ska vara. Alla fyra grupper vill se mer färger på innergården för att det bidrar till att platsen blir finare enligt eleverna.

Figur 7 Bilderna visar elevernas förslag till innergården

Sammanfattningsvis sa eleverna själva att min workshop var ett roligt och bra inslag i undervisningen. De tyckte även att det är viktigt att elever får vara med och påverka sin egen skolmiljö och att det ökar trivselen om man själv fått välja hur skolan ska se ut. Dock trodde de själva att andra elever på skolan kanske inte skulle ha kommit med samma förslag som dem eftersom de är "esteter" och anses vara lite annorlunda i jämförelse med elever som läser på de andra programmen.

Koncept

Konceptet som jag har arbetat fram kommer av min egen analys, elevernas workshop och mötet med förvaltare, kommunens parkförvaltning och bildläraren. Jag har även tittat på inspirationsbilder från skolgårdar och innergårdar som jag har tyckt varit fina. Konceptet blev ett asiatiskt tema på växterna och utformningen hämtade jag från inspirationsbilderna av innergårdar, eftersom det är en liten yta som jag ville utnyttja maximalt.

Genom att skissa och testa mig fram hittade jag slutligen en grundstruktur som jag tyckte passade in på för att uppfylla så många idéer som möjligt som eleverna hade samt de önskemål som fanns från förvaltaren om en så lättskött innergård som möjligt. Stenarna som redan finns på innergården har behållits på sina befintliga platser eftersom det skulle krävas en maskin för att flytta dem. Avenbokshäcken och prydnadsapeln lämnas kvar på sina befintliga platser eftersom de redan etablerats på platsen. Mahoniahäcken har jag valt att ta bort för att lämna mer plats åt bord och bänkar. Belysningen är borttagen eftersom den inte används. Det jag kom fram till i mitt koncept tog jag sedan med mig in i mitt arbete med gestaltungsförslaget.

Gestaltungsförslaget

Elevernas önskan om en mysigare stämning på platsen har jag tolkat som en mer växtfylld plats. För att växterna ska uppfylla de krav som förvaltaren hade med en relativt skötselsnål gestaltning så har jag valt växter utifrån platsens ståndort som jag såg i analysen. Från det asiatiska temat som jag kom fram till i mitt koncept har jag hittat växter som passar in i temat och på ståndorten. Eftersom solförhållandet skiljer sig från den ena sidan till den andra har jag valt att dela upp innergården i två delar, en solig och en mer skuggig del. Jag beskriver dem var och en för sig så att det ska bli lättare att förstå.

Önskemålen från eleverna var att ha många sittplatser för att kunna äta mat ute på gården, studera eller umgås. Därför var det viktigt att ta hänsyn till detta i gestaltungsförslaget. Jag har gjort plats för bänkar och bord i båda delarna av innergården för att man ska kunna välja att sitta i skuggan eller i solen. Bänkar och bord är inget som kräver någon större skötsel mer än att de målas eller oljas vid behov, vilket går ihop med förvaltarens önskemål.

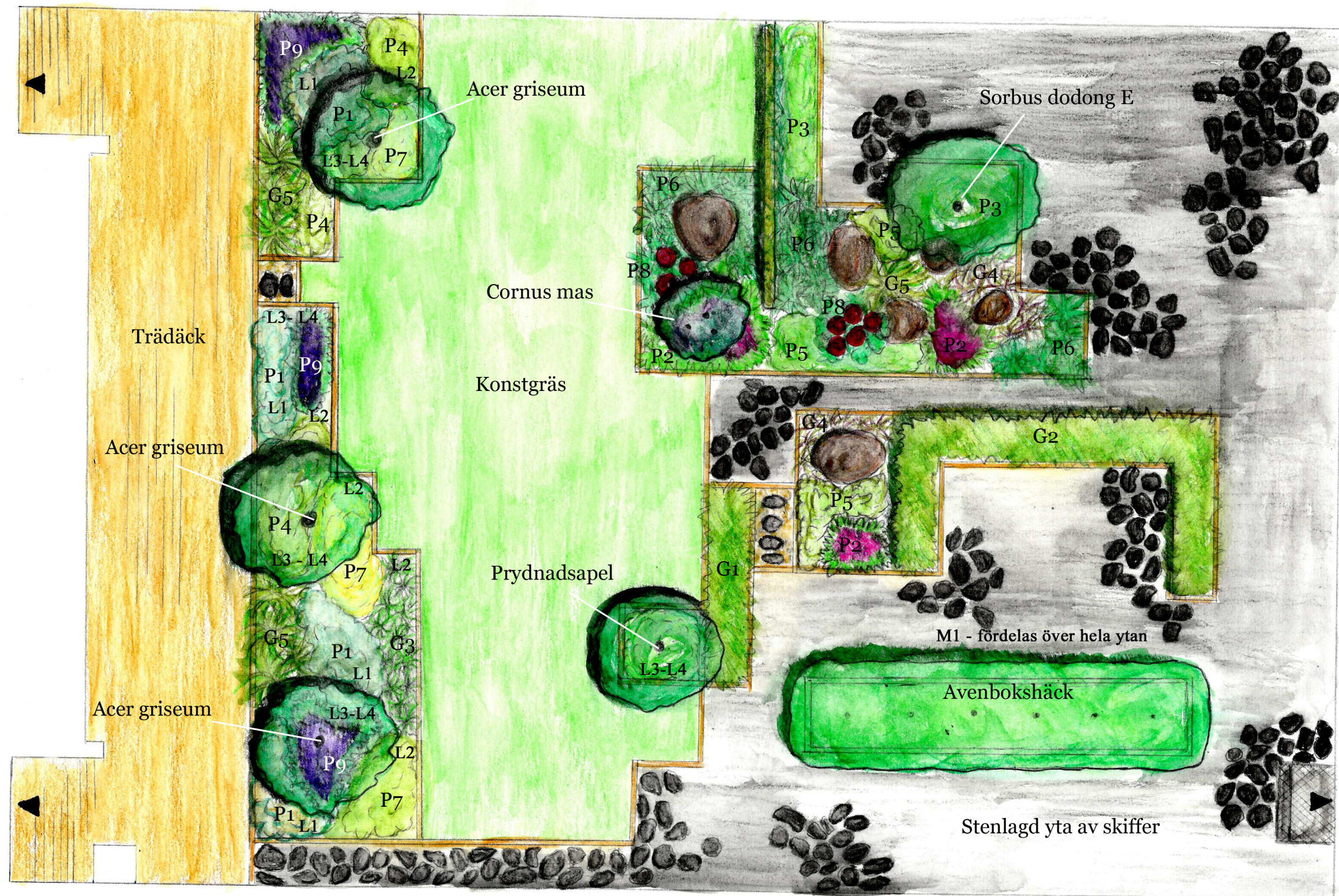
I den soligare delen finns också ett trädäck av obehandlad sibirisk lärk där man kan placera bord för att äta sin lunch vid. Trädäcket går från matsalens båda ingångar och avgränsas med en rabatt med sol- och torktåliga perenner. Jag har även placerat in tre kopparlönner i rabatten för att ge lite skugga in i matsalen när träden blivit lite större. På andra sidan rabatten har jag valt att placera en öppen gräsyta på innergården eftersom eleverna ville ha gräs att sitta på eller för att sola. För att kommunen som kommer att sköta innergården inte ska behöva klippa gräsmattan har jag valt att använda konstgräs istället för riktigt gräs, vilket gör ytan mer lättskött och slitstark.

Vill man inte ta sig genom gården över gräset finns en plattlagd gång av skiffer på innergårdens västra sida och ner i den skuggiga delen. Gången gör det också lättare för

funktionshindre att ta sig ut dit. Det var inget krav från vare sig förvaltaren eller eleverna att funktionshindre skulle kunna ta sig ut på gården, utan något jag själv velat ta hänsyn till ifall Tessinskolan skulle ha/få elever eller lärare med funktionshinder.

Det markmaterialet jag har valt att använda i den skuggiga delen är också samma typ av skiffer. Det passar in i det asiatiska temat och är lättare att hålla rent än de nuvarande markplattorna som finns på innergården eftersom skiffer har en mer jämn yta. Mellan plattorna kan slynarv sås för att hindra ogräs från att fröså sig där och för att ge en mjukare känsla.

Alla kanter kring rabatter och markmaterial är avgränsade med ett kantstöd av stål. Där kantstödet avgränsar till rabatterna placeras det med en "visning" på några cm för att jorden ska hållas på plats. I gräskanten mot markstenen är "visningen" anpassad för att inte synas. På två platser i rabatterna har jag placerat in en genväg tvärs över rabatten. Den ytan ska fyllas med sjösten och kantas med samma kantstöd som de övriga materialgränserna. I rutorna som bildas med sjösten läggs även trampstenar i skiffer ut för att man ska slippa gå på sjöstenen.

Figur 8 bilden visar det slutliga gestaltungsforlaget over innergården vid matsalen

Gården delas av på mitten av en genomsläpplig spaljé som är av samma material som trädäcket. På den del av innergården som är den mer skuggiga har klematis placerats som ska växa mot spaljén. I den delen av gården finns också fler rabatter med mer skuggtåliga perenner, bambu och gräs. I samma del har jag föreslagit växter som bildar rumslighet, eftersom jag tolkar elevernas kommentar att de vill ha en "fin stämning" som en lite mer växtfylld miljö. Med mer växter finns det också möjlighet att skapa en plats där man kan sitta ner utan att man direkt syns inifrån byggnaden. Här är min tanke att man ska kunna sitta ner och umgås med sina kompisar eller bara kunna koppla av en stund. Det finns också plats för flera bänkar och bord för de som gillar att sitta i skuggan.

Figur 9 Den första bilden visar en vy inifrån den skuggiga delen ut mot gräsmattan. Den andra bilden **Figur 10** visar en vy ifrån högra sidan av den skuggiga delen mot spaljén som delar av innergården på mitten.

Växtlista

Växtlistan är till för att man lättare ska kunna orientera sig i växtmaterialet som jag har använt. Jag har här delat in växterna i den soliga delen och den skuggiga delen. Alla växter har en beteckning för att de ska vara lätta att hitta i gestaltungsförslaget (se figur 8).

<p>Soliga delen</p> <p>Lignoser Li1 Acer griseum – Kopparlönn Höjd: 3-5 meter</p> <p>Perenner P1 Artemisia absinthium – äkta malört Höjd: 50-100cm</p> <p>P4 Geranium macrorrhizum 'Album' – Flocknäva Höjd: 25-50cm Blom: juni-aug (vitt)</p> <p>P7 Origanum vulgare 'Aureum' Höjd: 50-100cm Blom: jul-sep (rosa-lila)</p> <p>P9 Salvia Nemorosa-Gruppen 'Negrito' – stäppsalia Höjd: 25-50cm Blom: juni-september (blå,lila,svart)</p> <p>P10 Thymus pseudolanuginosus – gråtimjan Höjd: 2-5cm Blom: juni – juli (lila)</p> <p>Gräs G3 Festuca amethystina – ametistsvingel Höjd: 30-50cm (Samplanteras med gråtimjan)</p> <p>G5 Miscanthus sinensis 'Silberfeder' Höjd: 180- (210)cm</p> <p>Lökar L1 Allium giganteum- jättelök Höjd: 100-150 cm Blom: juni (lila)</p> <p>L2 Crocus vernus – vårkrokus Blom: mars-april (lila-vit)</p> <p>L3 Tulipa 'Ballerina' Höjd: 50cm Blom: maj-juni (orange)</p> <p>L4 Tulipa 'West Point' Höjd: 50cm Blom: maj-juni (gul)</p>	<p>Skuggiga delen</p> <p>Lignoser Li2 Cornus mas – körsbärskornell Höjd: 3-5 meter Blom: mars- april (Vitt)</p> <p>Li3 Clematis viticella "Alba luxurians" Blom: juli-september (vitt)</p> <p>Li4 Sorbus 'Dodong' E – Ullunggrön Höjd: 9-12m Blom: maj-juni (vitt)</p> <p>Perenner P2 Astilbe chinensis 'Pumila' - plymastilbe Höjd: 10-15cm (marktäckare) Blom: augusti –september (rosa)</p> <p>P3 Galium odoratum – myskmadra Höjd: 10-15cm Blom: maj (vitt)</p> <p>P5 Geranium macrorrhizum 'Ingwersen's Variety' Höjd: 25-50cm Blom: juni-augusti (rosa)</p> <p>P6 Hosta fortunei – blomsterfunkia Höjd: 25-50cm</p> <p>P8 Paeonia lactiflora 'Sword Dance'– luktpion Höjd: 50-100cm Blom: Juni-juli (röd/lila)</p> <p>Gräs och bambu G1 Fargesia murielae 'Bimbo' Höjd: 150cm halvkugga</p> <p>G2 Fargesia nitida – glansbambu Höjd 300-400cm halvskugga- skugga</p> <p>G4 Imperata cylindrica 'Rubra' Höjd: 40-50cm</p> <p>Marktäckare mellan stenplattor M1 Sagina subulata (syn S. hortensis) – slynarv Höjd: 2-4cm Blom: Juni (vitt)</p>
--	--

Diskussion

Hur fungerade metoderna, kunde jag ha gjort något annorlunda?

Jag valde inte själv vilken grupp elever jag skulle ha en workshop med. Det var den ansvarige läraren som undervisar eleverna som gjorde urvalet. Hade jag vetat att eleverna nästan aldrig befinner sig i den byggnad som förslaget ska ritas till så hade jag föreslagit en annan grupp elever. Det verkade svårt för dem att sätta sig in i någonting de inte kände till eller var så intresserade av. Dessutom hade en mer varierad grupp elever kanske gett en mer rättvis bild av hur eleverna på Tessinskolan vill utforma sin innergård och jag hade troligtvis fått ett annat resultat med ett större urval av elever från olika program.

Det svåraste med workshopen var att få eleverna att förstå syftet med den. Kanske var det svårt för dem att tänka på vad de ville göra, och att det var lättare för dem att rita vad de ville ha på innergården. Den slutliga gestaltningen hade jag också velat diskutera med eleverna och eventuellt ändra tillsammans med dem för att kunna ge dem en större beslutsfattande roll (Hart 1992). Mitt sätt att försöka förklara för eleverna vad jag ville ha ut av workshopen var kanske inte så pedagogiskt. Istället skulle jag kanske diskuterat mer med Susanne och tagit hjälp av henne för att förmedla det jag ville få fram.

Det slutliga gestaltungsförslaget som jag har gjort innehåller varken någon damm eller gungor som eleverna önskade. Eftersom dessa element inte fungerade ihop med förvaltarens önskemål så gick dem helt enkelt inte att ha med i det här förslaget. Hade en uppföljning med eleverna gjorts hade vi tillsammans kanske kunnat hitta en annan lösning på dessa önskningar eller att de själva hade förstått att innergården är alldeles för liten och saknar förutsättningar för att placera in en gungställning på. Att eleverna ritade in en damm trots att de tidigare konstaterat själva att det inte går att ha en damm om den inte sköts kontinuerligt kanske beror på mig och mitt sätt att informera eleverna som det blev fel i kommunikationen, eftersom jag inte har någon tidigare erfarenhet att jobba med ungdomar på detta sätt.

När eleverna berättade om det "klotterbord" som de har i "Estethuset" så tyckte jag att själva idén låter väldigt bra, om det skulle fungera i praktiken inuti huvudbyggnaden är jag mer skeptisk till. "Estethuset" är en ny byggnad som det från början inte fanns något klotter i och jag har svårt att tro att eleverna skulle sluta klottra på andra ställen på Tessinskolan

bara för att de får en klottervägg eftersom det redan finns klotter på andra ställen i huvudbyggnaden.

I stället för ett klotterplank har jag funderat på en annan lösning som man skulle kunna använda på innergården, något som skulle göra alla elever på skolan delaktiga. Man skulle kunna utlysa en tävling på skolan där de elever som är intresserade får göra förslag till motiv och färg som ska målas på husfasaden på innergården. Förslagen skulle sedan kunna presenteras på skolan så att alla elever får vara med och rösta fram det förslag de tycker är bäst. Det skulle också bli en del i det elevdeltagande som jag strävar efter i den här uppsatsen.

Ett fortsatt arbete att omplanera den fysiska utemiljön på Tessinskolan skulle kunna bestå av att göra fler gestaltningsförslag till de fyra andra innergårdarna samt området runtomkring gymnasieskolan med hjälp av eleverna själva. För att göra ett fortsatt arbete med eleverna kommer det att krävas mer tid än den jag har kunnat tillgodose mig och jag tror även att man skulle behöva träffa eleverna ett flertal gånger för att göra deras synpunkter och önskemål rättvisa för gestaltningsförslaget.

Hur väl har det fungerat att få ungdomarna delaktiga i det här projektet?

Att göra eleverna delaktiga i det här projektet lyckades jag med till en viss del, men som jag beskriver i inledningen krävs det mycket tid och engagemang att involvera barn och ungdomar i planeringsarbeten (Boverket 2000). Hade jag gjort om det här arbetet hade jag försökt att få mer tid med eleverna och kanske också haft flera workshops med dem. På så sätt hade vi också tagit oss längre upp på delaktighetsstegen (Arnstein 1969). Eftersom jag själv inte har makten att påverka om mitt gestaltningsförslag kommer att anläggas så kan jag inte heller ge eleverna mer delaktighet i projektet. Däremot kommer jag att delge de elever som varit med i workshopen möjlighet att se mitt gestaltningsförslag som bygger på deras idéer.

Mitt syfte var att göra en gestaltning som bygger på ungdomarnas förslag och även det tycker jag att jag delvis har lyckats med. Det var svårt för mig att på ett pedagogiskt sätt förklara för eleverna vad jag ville ha ut av workshopen, även det hade jag behövt mer tid till och kanske arbetat mer med eleverna under flera tillfällen. Men en sak är säker och det är att innergården inte hade gestaltats på samma sätt om det här arbetet hade gjorts utan eleverna. Innan jag träffade ungdomarna på Tessinskolan så hade jag helt andra tankar om hur innergården skulle utformas, så det är tack vare eleverna det blev som det blev.

Slutsatser - Vad har jag lärt mig av mitt projekt?

Det jag har kommit fram till under det här arbetet är att det tar längre tid än vad man kan ana att jobba med barn och ungdomar. Det krävs också att man är ordentligt förberedd och möter dem med öppna sinnen. Alla är olika och har olika sätt att uttrycka vad de känner och tänker, därför måste man vara lyhörd för vad som passar den åldersgrupp man jobbar med och hur man ska anpassa projektet efter det.

Jag har också lärt mig mycket om hur viktigt det är att delge barn och ungdomar ett ansvar i samhällsplaneringen och hur man på bästa sätt ska gå till väga för att göra det. Ibland kanske man måste ta hjälp av en pedagog som jobbar med barn.

Källor och litteraturförteckning

- Arnstein, S. R. (1969) A Ladder of Citizen Participation, *Journal of the American Planning Association*, 35 (4) sid. 216-224.
- Barnombudsmannen (2008). "Se barnet som en kompetent vägvisare", ett exempel från Örebro kommun. [Online] Tillgänglig: <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=5368>
- Barnombudsmannen (2009). *Lokal barnombudsman ger unga möjligheter i Botkyrka*. Ett exempel från Botkyrka kommun. [Online] Tillgänglig: <http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=5337>
- Berglund Snodgrass L. (2010). *Dags att rusta skolan*. Stad och Land nr 177. Alnarp: Movium, Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Björklid P. (2005). *Lärande och fysisk miljö*. [Online] tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1827>
- Boverket (2000). "Unga är också medborgare" Boverket
- Convention on the Rights of the Child (1990). *FN's konvention om barns rättigheter*. Artikel 12 [Online] Tillgänglig: <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm#art12>
- Francis M. och Lorenzo R. (2002) Seven realms of children's participation, *Journal of Environmental Psychology* . Nr22 sid: 157-169
- Hart A. (1992). *Children's Participation – from tokenism to citizenship*. Innocenti essays no. 4, (UNICEF) United Nations Children's Fund
- Matsuoka H. (2008). *High School landscapes and student performance*. Doktorsavhandling[Online] tillgänglig (16 maj 2011): http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/2027.42/61641/1/rmatsuok_1.pdf